Turkish Studies
International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 11/8 Spring 2016, p. 121-144
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9489
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi
Received/Geliş: 20.03.2016 **Accepted/Kabul:** 10.06.2016
Referees/Hakemler: Prof. Dr. Adem BAŞIBÜYÜK – Prof. Dr. Mehmet ZAMAN

This article was checked by iThenticate.

SAMANDAĞ İLÇESİNDEN (HATAY) SUUDİ ARABİSTAN'A YÖNELİK İŞÇİ GÖÇLERİNİN MEKÂNSAL VE SEKTÖREL DAĞILIŞI*

*Deniz CENGİZ** - Bayram ÇETİN***

ÖZET

Bu çalışmada, Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a olan işgücü göçünün coğrafi özellikleri ele alınmıştır. Çalışma göçün gelişimi, mekânsal ve sektörel dağılışının belirlemesine dönük olup, göçün sebepleri ise sadece göç sürecinin anlaşılması açısından ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışmada sebepler detaylı olarak incelenmemiştir. İstatistiki verilerin yanında anket ve mülakat uygulanarak sonuçlar elde edilmiştir.

Söz konusu çalışma survey nitelikte olup, anket tekniği kullanılarak yapılmıştır. Çalışmanın evrenini (somut evren) sayıları yaklaşık 14.000'e varan Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a ekonomik sebeplerle göç eden işçiler oluşturmuştur. Söz konusu katılımcılarla görüşmeler yapılırken zaman zaman kartopu tekniğinden de yararlanılmıştır. Örneklem grubu örneklem hesaplama makinesi kullanılarak kabul edilebilir +/- %5 yanılma payına ve %98 güven seviyesine göre 522 kişi, %99 güven seviyesine göre 634 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak saha çalışmaları esnasında 600 kişiye ulaşılabilmiştir.

Suudi Arabistan'a yönelik göçler 1978 yılında başlamış, sayısal olarak 1990'lı yıllarda en yüksek seviyeye çıkmış, 2000'li yıllarda düşme eğilimine girmiş ve günümüzde de düşük bir seviyede devam etmektedir.

Temelinde ekonomik faktörlerin olduğu göçlerin işleyişinde sosyo-kültürel faktörler etkili olmuştur. Göçlerin organizasyonu kurumsal kuram ve ilişkiler ağı kuramlarıyla örtüşmektedir. Göçün işleyişi göçmenlerin Samandağ İlçesindeki dağılışını belirlerken, Suudi Arabistan'daki dağılışını ise genel hizmetlere yönelik istihdam imkânları belirlemiştir.

** Öğr. Gör. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, El-mek: dennisce3331@gmail.com
** Doç. Dr. MKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, El-mek: bayramcetin@msn.com

Erkek nüfusun aktif rol oynadığı göçte, göçmenlerin yaş ortalaması 20 ila 30 arasındadır. Göçmenlerin % 60'a yakınını bu yaş grubundakiler oluşturur.

Son yıllarda sosyal ve ekonomik hayatta meydana gelen değişimler işçilerin ailelerini yanlarında götürmesine büyük oranda imkân tanısa da göçmenler, gerek iklim özellikleri, gerekse siyasi ve sosyal yönüyle Suudi Arabistan'daki yaşamın kendilerine uygun olmadığını düşünmektedirler. Göçmenlerdeki genel kanaat ekonomik olarak yeterli seviyeye ulaştıktan sonra Türkiye'ye geri dönmektir.

Günümüzde gerek Hatay'dan gerekse Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a yönelik işçi göçlerinde göçmen sayısının düşmesi göçün doyma noktasına ulaştığına işaret etmektedir. Gelecekte bölgedeki petrol rezervlerinde meydana gelebilecek olası düşüşlerin hizmet sektörlerinde önemli ölçüde daralmalara yol açacağı düşünülürse, göçün Suudi Arabistan yönünde durma aşamasına geleceği öngörülebilir. Bu durum, Samandağ İlçesindeki göç eğilimi olan nüfusu, petrol kaynakları bakımından elverişli duruma sahip olan diğer ülkelere doğru itecektir.

Anahtar Kelimeler: İşçi Göçü, Uluslararası göç, Samandağ, Suudi Arabistan.

SPATIAL AND SECTORAL DISTRIBUTION OF WORKER MIGRATIONS FROM SAMANDAĞ COUNTY (HATAY) TO SAUDI ARABIA[1]

ABSTRACT

In this study, Geographical characteristics of the labor force migration from Samandağ to Saudi Arabia were examined, Reasons of the migration, its spatial distribution and socio-economic results were determined. Survey and interview were applied, and the results obtained were evaluated.

The study in question is a survey in nature, and was conducted using questionnaire technique. Study universe (concrete universe) consisted of those workers who have migrated from Samandağ County to Saudi Arabia due to economic reasons, whose population reached around 14,000. Snowball technique was also utilized from time to time in making the interviews with the said participants. Sample group was determined using a calculator as 522 people according to the error margin of +/-5% and confidence level of 98%, and 634 people according to the confidence level of 99%. However, only 600 people could be reached during field studies.

The migrations to Saudi Arabia started in 1978, rose to the highest value numerically in the 1990s, headed for decline in the 2000s, and are continuing today at a low level.

[1]This study was prepared drawing upon Postgarduate Thesis of Deniz Cengiz, who was supported by the Scientific Research Projects Unit of Mustafa Kemal University (Project No:1004Y0120).

Mechanism of the migrations, which are based on the economic factors, was influenced by socio-cultural factors. Organization of the migrations is consistent with the corporate theory and relations network theories. While mechanism of the migration determined distribution of the emigrants in Samandağ, its distribution in Saudi Arabia was determined by the possibilities of employment involving general services.

In the migration where male population play active role, average age of the emigrants is between 20 and 30. Around 60% of the emigrants are in this age group.

Although the changes that have emerged in the social and economic life in the recent years substantially allowed the workers to take their families with them, the emigrants think that the life in Saudi Arabia is not suitable for them in terms of both climatic characteristics and political and social aspects. General tendency among the emigrants is to return to Turkey after achieving an adequate level in economic terms.

The fact that number of emigrants in the worker migrations both from Hatay and from Samandağ to Saudi Arabia has decreased today points out that the migration has reached the saturation point. When considered that the possible drops to occur in the oil reserves in the region would lead to remarkable contractions in the service sector, it could be envisaged that migration to Saud Arabia would come to a standstill point. This will push the population having tendency to migration to those countries which are advantageous in terms of oil resources.

STRUCTURED ABSTRACT

Title and Keywords:

The study titled "Spatial and Sectoral Distribution of Worker Migrations from Samandağ County (Hatay) to Saudi Arabia" was conducted with the aim of determining spatial and sectoral distribution of the migrations taking place from Samandağ County to Saudi Arabia according to the population geography principles, using the survey technique, a qualitative research method.

Economic factors underlie the functioning and spatial distribution of the migrations, which have been influenced by socio-cultural factors. Organization of the migrations overlap the institutional theory and network of relationships. Functioning of the migration has determined distribution of the migrants in Samandağ County, whereas its distribution in Saudi Arabia has been determined by the opportunities of employment involving general services.

Introduction and Objective of the Study:

This study aimed to identify the spatial and sectoral distribution as well as natural, cultural and ethnicity-related factors involved in the distribution. Because identification of the relevant factors is essential in terms of organization, functioning and future of the migration, in other words, correct interpretation of the migration.

The study sought answers to the questions like "*How is the spatial and sectoral distribution of the migrations taking place from Samandağ county to Saudi Arabia?*", "*Are geographical conditions effective in distribution?*", "*Which geographical factors have been more determinant?*", "*To which extent are cultural and ethnicity-related conditions effective beside natural conditions?*".

Conceptual / Theoretical Framework:

On the basis of both objective and the findings related to spatial distribution, the study is a candidate to change the migration literature which tries to explain spatial distribution of the migrations taking place from rural area on economic grounds, mainly by environmental factors. The study also qualifies as complementary for its revealing the migrations from Hatay, a missing part of the literature of migration from Turkey to Saudi Arabia. In fact, no academic study has been conducted so far with the objective of directly determining basic characteristics of the migrations from Hatay or Samandağ County to Saudi Arabia.

In the light the current framework, the migrations from Samandağ County to Saudi Arabia, which constitute the subject matter of the study, are defined as international migration in terms of their relationship with space (distance, crossing the political borders), and may be defined as voluntary, economic-induced, continues migration in terms of reason and duration.

Method:

Universe of the study (concrete universe) in which survey technique, a qualitative research method, was used, consisted of the workers who have migrated to from Samandağ County to Saudi Arabia due economic reasons, with a population of approximately 14,000. Snowball technique was also utilized at times in making interviews with the said participants. Due to limitation of the possibilities to reach the workers, the sample consisted of the workers who had come on leave to Samandağ and its villages. First, the administrative civilian authorities were contacted to determine the timeframes when the workers used their leaves intensively, thereafter the settlements were visited during summer months and the workers who were on leave then were included in the sample group. Those who constituted the sample were male population since they were the leading, even the principal actor of the migration.

The sample group was determined as 522 people according to an acceptable tolerance of +/-5% and confidence level of 98%, and 634 people according to the confidence level of 99%, using sample calculator. However, 600 people could be reached during field studies. Thus, a highly representative sample group constituting 4.36% of the universe was created. The error ratio arising out of the sample number was determined as 1.88% according to the confidence level of 98%, and 2.08% according to the confidence level of 99%.

Findings and Discussion:

Although various factors are involved in the migrants' decision of migration, in the light of the data obtained in the field study, it is remarkable that the most important factor of the migrants' decision of

migration is the desire to enhance the living standards depending on low income level. In fact around 49% of the migrants have migrated with the desire to enhance their living standards, whereas 44% have migrated directly since they had remained unemployed. The remaining little segment of 7% stated that they had migrated due to difficulty of the working conditions in Turkey. The migrations made with the aim of achieving better living conditions may be thought in general to be an important motive for the migrations that are common worldwide. Among the migration theories, the theory "New Economy of the Labor Migration" expresses a theory that has emerged in response to the assumptions and conclusions of the neoclassical approach (Stark-Bloom, 1985). Difference of the said approach from other theories is that it does not accept the migration decision as a decision made only by the individuals alone (Stark 1985, cited by Massey et al., 1993).Namely, here, the migration decision is defined as a decision made by the migrant to increase his income, where he takes several risks, by which he aims to avoid the restrictions caused by the market failure (Stark and Bloom 1985, cited by Güney, Tuncer and Kılıç, 2013:44). While family income increases with participation of a few people from the family in migration, it also diversifies, which constitutes a security for the family in a sense (Stark-Bloom, 1985). "New Economy of Labor Migration" theory of Stark-Bloom (1985) also helps in explaining the motives of migration by people with relatively high income (Stark-Bloom, 1985, cited by Vural, 2007:15).

Conclusion and Recommendations:

Economic factors underlie the worker migrations taking place from Samandağ County. Indeed the fact that living standards are low and job opportunities are limited in the county drive people to migration. However, the driving factors are not effective in spatial distribution of the migrants and functioning, i.e. organization of the migration. Participation in migration is more in the population living in the settlements where agricultural activities are prominent rather than those where economic conditions are insufficient. Here, it was determined that particularly the ability to speak Arabic came stood out rather than geographic and economic conditions. Furthermore, a network of relationships based on ethnicity is influential in the migration organization along with language. In this context, it can be suggested that spatial distribution of the migrants across the county takes place depending on these two essential factors.

In the light of all these considerations, the facilitating factors such as the developments occurring in communication and transportation systems, easy access to information and being aware of new business fields create, and set the direction of, new dynamics of the migration. We are in the opinion that this will significantly affect the future course of the migrations from Samandağ County to abroad.

Keywords: Migration, International Migration, Samandağ, SaudiArabia

Giriş

Nüfusun sürekli yaşadığı veya yerleştiği bir bölgeden başka bir bölge veya ülkeye doğru (herhangi bir nedenden dolayı) geçici ya da devamlı olarak yer değiştirmesi göç (hicret, muhaceret) olarak tanımlanmaktadır (Doğanay, 2014:193). Bu değişim, kıtalar arası, uluslararası, bölgeler arası, kırdan şehre ya da şimdiki zamanlarda olduğu gibi şehirden kıra doğru herhangi bir ölçekte veya yönde meydana gelebilir (Tümertekin-Özgüç, 2009:289).

Tarihte çeşitli nedenlere bağlı olarak çok sayıda göç örneğine rastlamak mümkündür. İnsanlık tarihiyle özdeş olan göç olgusu demografik, coğrafi, ekonomik, siyasi, psikolojik, antropolojik ve sosyolojik içeriklere sahip olması nedeniyle çok yönlüdür. Göçün bu özelliği, ona evrensel bir bakışın yanında yerel yaklaşım ve incelemeleri gerekli kılmıştır (Yalçın, 2004:3).

Göç olgusu farklı literatürlerde sebep, mesafe, süre, siyasi sınırları aşıp aşmaması gibi kriterlerle zorunlu, isteğe bağlı devamlı, mevsimlik, iç göç, dış göç, uluslararası göç, yaşam biçimi göçü şeklinde sınıflandırılır (Tümertekin-Özgüç, 2009:289-290;Südaş-Mutluer, 2010;Tekeli, 2008). Bu bağlamda, 1989 yılında Bulgaristan'dan Türkiye'ye olan göçler siyasi baskıya bağlı olması nedeniyle zorunlu, aynı zamanda uluslararası nitelik taşımaktadır (Çetin, 2008). Benzer şekilde Türkiye'den Avrupa ülkelerine olan göçleri mesafe ve ulusal sınırları aşması yönüyle uluslararası ya da dışa göç olarak sınıflandırmak mümkün olduğu gibi, isteğe bağlı ve ekonomik sebepli göçler olarak da kategorize etmek mümkündür.

Küreselleşme, her dönem bir öncekine göre giderek etkisini daha genişleterek hissettirmekte, birçok ülkeyi ve bölgeyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi altına almakta ve bu söz konusu etki göç sürecini de şekillendirmektedir. Bu kapsamda; göç sürecini etkileyerek, göç veren (köken ülke) ve alan (hedef ülke) yerlerin sayısını ve göç hareketinin hacmini artırmaktadır (Abadan, 2006; Castles-Miller, 2008). Göç olgusu, neoklasik ekonominin mikro teorisine göre, bireylerin kâr/maliyet hesabı yaparak yüksek kazanç sağlamaya yönelik umudu taşıdıkları yerlere olan bir insan hareketi olarak öngörülmekteyken, makro kurama göre ise, emek konusundaki arz-talep dengesinin coğrafi farklılığına dayanmaktadır (Abadan, 2006:22). Bu bakımdan göç akışı, az gelişmiş alanlardan göreceli olarak daha gelişmiş alanlara doğru gerçekleşmekte ve gelişmişlik farkına paralel olarak artış göstermektedir (Yakar, 2013:29). Göç olgusu insanların yaşamlarında karşılaşabilecekleri fırsatların sayısını artırmakla birlikte, insanlara sosyal ve mesleki hareketlilik de sağlar. Bu bakımdan bireylerin mekanda yer değiştirmesi hem üretici hem de tüketici rolleri bakımından sosyal sistemi etkilemektedir (Tekeli, 2008:18).

Göç olgusunun en karmaşık boyutu, mekânla ilişkisinde yatmaktadır. Gerçekten göç ister devamlı, isterse mevsimlik olsun ikamet edilen mekâna yakın bir yere yönelik olabildiği gibi, binlerce kilometre uzaklıktaki alanlara da olabilmektedir. Kat edilen idari ve siyasi sınırlar göçe başka anlamların yüklenmesinde etkilidir. Bu çerçevede bir ülkenin sınırlarının aşılması göçe uluslararası (**uluslararası göç**) bir boyut kazandırırken, siyasi sınırları aşmayan ve ülke sınırları içerisinde meydana gelen göç olayı ise **iç göç** tanımıyla ifade edilmektedir (Tümertekin-Özgüç, 2009:258). Ancak bu tanımların yanı sıra yine mekanla ilgili olan iki göç kavramı, "**içe göç"** ve "**dışa göç"** kavramları da kullanılmaktadır ve bu kavramlar göçün yerel ölçekte yönünü belirtmektedir (Mutluer, 2003:11).

Türkiye'de, 1975-1990'dan sonraki süreçtemeydana gelen uluslararası emek göçünün en temel özelliği dış göçün yön değiştirerekpetrol üreten körfez ülkelerine ve SSCB'ye doğru olmasıdır (İçduygu-Sirkeci, 1998). Ülkeler arası ya da uluslararası iktisadi ilişkiler, bilim ve teknolojideki ilerlemelerin de etkisi ile karşılıklı olarak ülkeler arası ekonomik diplomatik ve kültürel ilişkilerin de gelişmesine imkân vermektedir (Çelik-Direkçi, 2013:113).

Mevcut çerçeve ışığında çalışmanın konusunu oluşturan Samandağ İlçesi'nden Suudi Arabistan'a olan göçler mekânla olan ilişkisi (mesafe, siyasi sınırların aşılması) doğrultusunda uluslararası göç olarak tanımlanırken, sebebi ve süre yönüyle isteğe bağlı, ekonomik sebepli, devamlı göç şeklinde tanımlanabilir.

Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik göçleri doğrudan hedef alan herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Ancak il ve ilçeyle ilgili farklı konularda ya da tasarlanan çalışmaya kaynaklık edebilecek bazı çalışmaların varlığından söz etmek mümkündür. Bu çalışmalardan bir kısmı kitap olarak hazırlanmış çalışmalar, bir kısmı ise doktora ve yüksek lisans tezlerinden meydana gelen yayınlardır.

"*Samandağ'ın (Hatay) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*" adlı çalışmasında Kuşçu (2008) Samandağ ilçesini coğrafi açıdan her yönüyle etüt etmeye çalışmıştır. Bu bağlamda Samandağ ilçesinin beşeri ve ekonomik özelliklerini değerlendirerek ekonomik yapı ile nüfus arasında ne tür ilişkiler olduğunu ve bunların arasındaki bağlantıları irdelemiştir. Ayrıca bu çalışmada Samandağ ilçesinde tarım, ticaret gibi faaliyetleri inceleyerek bu faaliyetlerin ilçenin ihracatına yansımaları ile ilçe nüfusunun sosyo-ekonomik durumunu ortaya koymuştur. Bir doktora tezi olan bu çalışma Samandağ ilçesinin kültürel ve inanç özelliklerini de ortaya koymuştur.

"*Antakya (Hatay) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri*" adlı çalışmada Antakya'nın nüfus özellikleri ve demografik yapısı Çetin (2010) tarafından incelenmiş olup, Antakya nüfusunun tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, değişimi, günümüzdeki durumu ve temel özellikleri irdelenmektedir. Çalışma Hatay Araştırmaları-1 kitabında yer almaktadır.

"Hatay'da Kentleşmenin Seyri (1940-2009) ve Mekânsal Dağılışı" adlı çalışmada Çetin (2012) Hatay'da 1940-2009 yılları arasındaki kentleşme hareketlerini, kent sayısı ve kent nüfusunun zaman içerisindeki değişimini ve bunun mekânsal dağılışını ele almıştır. Ayrıca kentleşmenin niteliğini, düzeyini, dağılışını, nüfus ve fonksiyonel özelliklere göre irdelemiştir.

"Türkiye'de Hatay Merkez İlçeden Suudi Arabistan'a Eşleriyle Birlikte Göç Eden Kadınların Yeni Toplumsal Yaşama Uyum Süreçleri" adlı yüksek lisans tezinde Çiçek (2011) Hatay'dan Suudi Arabistan'a genellikle eşlerinin yanına gitmek amacıyla göç eden Hataylı kadınlar ile ilgili olarak sosyolojik bir değerlendirme yapmıştır. Söz konusu çalışmada göçe katılan kadınların, Suudi Arabistan toplumu ile adaptasyon ve entegrasyonunu sosyolojik açıdan irdelenmiş, Suudi Arabistan'a giden kadınların sosyal, psikolojik ve sağlık açısından birtakım sorunlarla yüz yüze geldiği saptanmıştır.

Çalışmanın Amacı, Önemi, Yöntemi ve Veri

Araştırma, nüfus coğrafyası ilkelerine göre Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik gerçekleşen göçlerin mekânsal ve sektörel dağılışını belirlemeye yönelik olup, söz konusu çalışma survey nitelikte olup, anket tekniği kullanılarak yapılmıştır. Bu bağlamda mekânsal ve sektörel dağılışla birlikte, dağılışta rol oynayan doğal, kültürel ve etnisiteye dönük faktörlerin tespiti amaçlanmıştır. Zira ilgili etkenlerin tespiti, göçün organizasyonu, işleyişi ve geleceği açısından, diğer bir ifadeyle göçün doğru okunması yönüyle temel oluşturmaktadır. Araştırma gerek amaç, gerekse göçün mekânsal dağılışına dair bulgular temelinde, Türkiye'de ekonomik amaçlı kırsal göçlerin mekânsal dağılışını daha çok tarım toprakları ve tarım faaliyetlerinin dağılışıyla açıklamaya çalışan göç literatürünü değiştirmeye adaydır. Çalışma yine Türkiye'den Suudi Arabistan'a dönük göç literatürünün eksik bölümlerinden olan Hatay'dan olan göçleri ortaya koyması açısından tamamlayıcı niteliktedir. Nitekim bugüne kadar doğrudan Hatay ya da Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a dönük göçlerin temel özelliklerini belirlemeyi hedefleyen akademik bir çalışma yapılmamıştır.

Çalışmada özellikle sektörel dağılışta belirleyici olması nedeniyle göçmen işçilerin yaş ve eğitim durumlarına dair veriler üzerinde de durulmuştur. Bunun yanında göçün sebepleri, gelişimi ve organizasyonu gibi konular mekânsal ve sektörel dağılışın anlaşılmasına temel oluşturması bakımından ele alınmış olup, detaylı olarak işlenmemiştir. Çünkü Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik göçlerin sebepleri, gelişimi, organizasyonu ve sosyo-ekonomik etkileri farklı çalışmaların konusu olabilecek kadar geniş kapsamlıdır. Bu konular daha sonraki çalışmalarda ele alınacaktır.

Araştırmada, *Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik gerçekleşen göçlerin hem Samandağ ilçesi, hem de Suudi Arabistan'daki mekânsal ve sektörel dağılışı nasıldır, Dağılışta coğrafi şartlar etkin midir? Hangi coğrafi amiller daha belirleyici olmuştur, Doğal çevresel şartlarla birlikte kültürel ve etnisiteye bağlı şartların etkinlik derecesi nedir,* gibi sorulara cevap aranmıştır. Bu bağlamda ampirik bir çalışma olan bu araştırmanın hipotezi; ekonomik sebepli göçlerin mekânsal ve sektörel dağılımında birden fazla faktör etkili olup, sadece çevresel sebeplere dayalı açıklamalar yetersiz kalmaktadır şeklinde ifade edilebilir. Kültürel ve etnisiteye bağlı şartlar ile doğal coğrafi çevreye ait şartlar birlikte etkinlik göstermekte, hatta ikinci gruptaki sebeplerin ön plana çıkması dahi söz konusu olabilmektedir.

Çalışmanın evrenini (somut evren) sayıları yaklaşık 14.000'e varan Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a ekonomik sebeplerle göçen işçiler oluşturmuştur. Söz konusu katılımcılarla görüşmeler yapılırken zaman zaman kartopu tekniğinden de yararlanılmıştır. Örnekleme işçilere ulaşma olanaklarının sınırlılığı nedeniyle Samandağ ve köylerine izine gelmiş işçilerden oluşmuştur. Öncelikle idari mülki amirlerle irtibata geçilerek işçilerin yoğun olarak izin kullandığı zaman dilimleri belirlenmiş, buna müteakip yaz aylarında yerleşmelere gidilerek o anda izinde olan işçiler örneklem grubuna dâhil edilmiştir. Örneklemi oluşturanlar göçün öncü ve hatta esas aktörü olması nedeniyle erkek nüfustur.

Örneklem grubu örneklem hesaplama makinesi kullanılarak kabul edilebilir +/- %5 yanılma payına ve %98 güven seviyesine göre 522 kişi, %99 güven seviyesine göre 634 kişi olarak belirlenmiştir. Ancak saha çalışmaları esnasında 600 kişiye ulaşılabilmiştir. Buna göre evrenin % 4,36'sını oluşturan temsil gücü yüksek bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Örneklem sayısından kaynaklanan hata oranı, %98 güven seviyesine göre %1,88, %99 güven seviyesine göre ise %2,08 olarak tespit edilmiştir.

Öte yandan Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik göçler Hatay'dan Suudi Arabistan'a olan göçlerin önemli bir bölümünü teşkil etmesi nedeniyle, çalışmadan elde edilen özellikle sektörel dağılım hususundaki sonuçların Hatay'dan Suudi Arabistan'a yönelik işçi göçlerini de temsil edebileceği kanaatindeyiz. Nitekim çalışma sahası olarak Samandağ İlçesinin seçilmesi de bu sebebe dayanmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın ulaşılabilir (somut) evrenini Samandağ İlçesi oluştururken, hedef evrenini de Hatay'dan Suudi Arabistan'a olan göçlerin oluşturduğunu söylemek yanlış olmaz[23].

Araştırmada, somut evrenin büyüklüğü, buna bağlı örneklem grubunun 43 yerleşmeye dağılmış olması ve izne gelmiş işçilerden meydana gelmesi, birtakım zorlukların yaşanmasına neden olmuştur.

Örneklem grubuna 27 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Soru sayısı işçilerin okuma ve anlamadaki yetersizlikleri ve araştırma sahasının genişliği göz önüne alınarak sınırlandırılmıştır. Nitekim anket Samandağ ile ona bağlı 43 yerleşme biriminde uygulanmış olup, bizzat tarafımızdan

[2] Ayrıca daha önce Suudi Arabistan'a göç edip, bir süre orada çalıştıktan sonra geri dönüp evlenmiş ve birkaç yıl kaldıktan (özellikle 30'lu yaşlarda) sonra da tekrar söz konusu göçe katılım sağlayan göçmenler de yer almaktadır.

yüz yüze okunarak cevaplandırılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın enerji ve zaman açısından bizi zorlayan bölümü veri toplama aşamasıdır.

Anket 27 kapalı uçlu sorudan oluşmuştur. Evren ve örneklemin büyük olmasıyla birlikte izin döneminin kısa olması kapalı uçlu soru kullanımını zorunlu kılmıştır. Bu kapsamda da söz konusu sorular oluşturulmadan önce saha çalışması yapılmış, mahalle ya da köy muhtarlarından Suudi Arabistan'a giden iş gücünün miktarı ve genellikle hedef göç alanları ile ilgili bazı bilgiler alınmıştır. Ayrıca anket hazırlanırken nicel ve nitel araştırma konusunda daha önce çalışma yapmış olan akademisyenlere danışılmış ve sorular bu şekilde son şeklini almıştır. Sorular kişisel bilgileri, göç sürecini, Suudi Arabistan'daki çalışma şartlarını, sosyo-ekonomik ve kültürel yapının tespitine dönük olanlar olmak üzere 4 ana başlıkta toplanabilir. Ancak bu başlıklara dair elde edilen bütün bulgular eldeki çalışmaya yansıtılmamış, sadece mekânsal ve sektörel dağılışı ve sebeplerini ortaya koymaya dönük bulgular yansıtılmıştır.

Saha çalışması aşamasında özellikle mekânsal dağılışa dair veriler mülki idare amirleri ve emekli işçilerle yapılan görüşme verileriyle desteklenmiştir. Yerleşme birimlerine göre aktif çalışan işçi sayısını ve göçün gelişim sürecini belirlemeye yönelik açık uçlu sorulardan oluşan yapılandırılmış kişisel görüşmeler yapılmıştır.

Anket sonuçları SPSS programında daha çok oransal dağılışı belirlemeye yönelik olarak analiz edilmiştir. Sonuçlar tablo ve grafiklerle yansıtılarak metinde yorumlanmıştır.

Örneklem bulguları, Samandağ'a izne gelmiş işçilerden oluşmakta, veriler çoğunlukla anket, zaman zaman derinlemesine görüşme ve kartopu tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Buna göre göçe dair ortaya konulmaya çalışılan bilgiler göçmenlerle yapılan anketlerden edilen beyanlardan oluşmaktadır.

Göçün Samandağ İlçesindeki mekânsal dağılışına temel oluşturması (tarihsel gelişimi) amacıyla mevcut veriler ışığında 1981, 2006-2007 ve 2011 yıllarına ait rakamsal tespitler karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda 1981 yılı Köy Envanter Etüdü verileri, 2006-2007 yıllarında yapılmış tez çalışmalarına ait veriler ile 2011 yılında tarafımızdan yapılmış anket verileri kullanılmıştır.

Samandağ İlçesine bağlı olan köyler Hatay Büyükşehir Belediyesi kapsamında mahalle olarak yeniden yapılandırılsa da, gerek fonksiyonları (çalışan nüfusun sektörel dağılımı) ve gerekse çalışma metninde göçmenlerin kırsal ve kentsel alanlardaki dağılışını ortaya koyabilmek amacıyla köy olarak adlandırılmışlardır.

Araştırma Sahasının Yeri, Sınırları ve Genel Coğrafi Özellikleri

Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü'nde Hatay'ın 15 merkez ilçesinden biri olan Samandağ[3] ilin güneybatı kesiminde yer alır. Batıdan Akdeniz'le çevrili olan ilçe doğudan Antakya merkez ilçesi ve Defne (Harbiye), kuzeyden Arsuz, güneyden Yayladağı ilçeleriyle çevrilidir. (Harita 1). Antakya ile ulaşımını sağlayan D-420 karayolu burada son bulmaktadır.

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü ilçede 2013 yılı ADNKS verilerine göre 116.151 nüfus yaşamaktadır. Hatay'daki büyükşehir yapılanmasına göre, bütün köyler mahalle olarak bu nüfusa dâhildir. Ancak idari yapı kent-kır ayrımında yeterli kriter oluşturmadığı için denilebilir ki,

[4]Samandağ İlçesi 2014 yılına kadar Hatay'ın 12 ilçesinden biridir. Ancak 30.03.2014 tarihinde Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin kurulmasıyla merkez ilçe konumuna gelmiştir.

[5]Buradaki kır kent ayırımı yerleşmelerin fonksiyonlarına göre (çalışan nüfusun sektörel dağılımı temelinde) ele alınmıştır.

Samandağ İlçe nüfusunun merkez mahallelerde yer alan %39,1'likbölümü kentsel nüfusu, %61'i aşan bölümü ise kırsal nüfusu oluşturmaktadır[5].

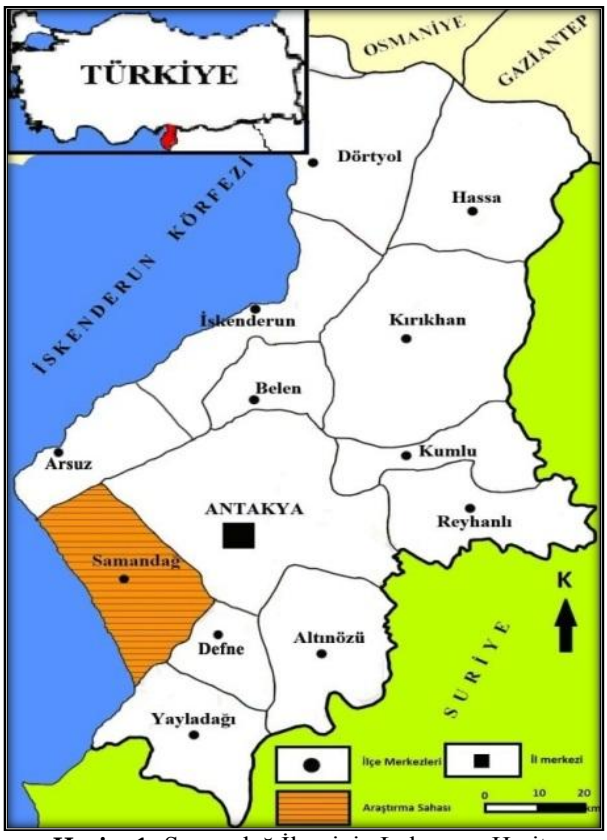

Harita 1: Samandağ İlçesinin Lokasyon Haritası.

1-Hatay'danSuudi Arabistan'a Olan Göçlerin Tarihsel Seyri

Türkiye'den Suudi Arabistan'a olan göçler gerçek anlamda 1978 yılı itibariyle başlamıştır. 1980'li yıllarda ivme kazanan göçlerin en hızlı dönemi 1990'lı yılların ilk yarısıdır. Özellikle 1990 ile 1992 yılları göç hızının maksimuma ulaştığı dönemlerdir. Birinci Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara kadar geçen süreçte Türkiye'den olan göçlerin ivmesinde önemli düşüşler görülmesine karşın, Hatay'da sürmekte olması dikkat çekicidir. Öyle anlaşılıyor ki bunda, Hatay'la göç edilen ülkeler arasındaki coğrafi yakınlığın yanında, dil başta olmak üzere kültürel benzerlikler de etkilidir (Çetin, 2010:198).

Hatay'dan Suudi Arabistan'a yönelik ilk işçi göçleri 1978 yılında 576 kişi olarak tespit edilmiştir (İŞKUR, 2009). 1980 yılında başlayan sıkıyönetimle birlikte göçte duraksama yaşanmış, bunu izleyen dönemlerde ise artışa yönelik yeni bir ivme kazanmıştır. 1981 yılında göçe katılan işçi sayısı 2.664 kişidir. 1986 yılına kadar bu seviyede devam eden işgücü göçü, 1987'den itibaren % 59 oranında artarak yaklaşık üç katına yükselmiştir. Devam eden süreçte göçmen sayısındaki bir diğer sıçrama 1991 yılında meydana gelmiş, % 34,5 oranında artarak 12.191 kişiye ulaşmıştır. 1992 yılından itibaren belirgin bir şekilde düşen göçmen sayısı, 2008 yılında 301olarak gerçekleşmiştir (Grafik 1). Aynı dönemde Hatay'dan yurt dışına olan göçlerin yaklaşık %86'sı Suudi Arabistan'a yöneliktir.

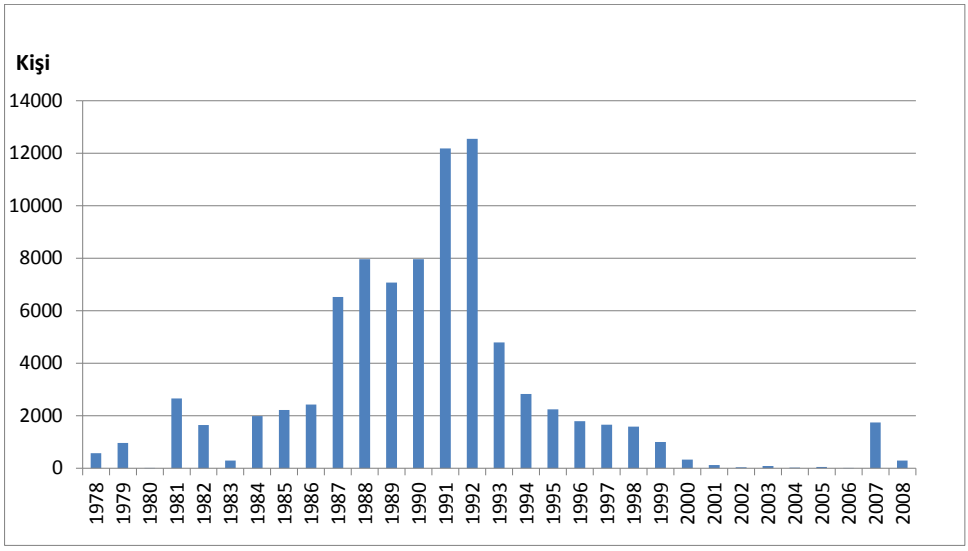

Grafik 1: Hatay'dan S. Arabistan'a Göçen İşçilerin Yıllara Göre Seyri (1978-2008).
Kaynak: İŞKUR, işgücü piyasası, 17.09.2009.

ADNKS tespitine göre Samandağ İlçesi'nin 2011 yılı nüfusu 129.644'dür. 2011 yılında yapılan saha çalışmasında katılımcı göçmen işçiler ve muhtarların beyanından yararlanılarak toplanan verilerden yurtdışına (Suudi Arabistan dâhil) başka ülkelere göç edenlerin sayısının 19.709 kişi olduğu belirlenmiştir (Cengiz, 2012:70). Buna göre yurtdışına göç edenlerin nüfusa oranı % 15 civarındadır. Diğer bir ifadeyle Samandağ ilçesinden her yedi kişiden biri yurtdışına göç ederken, yurtdışına göç etmiş olan her üç kişiden ikisi ise Suudi Arabistan'a göç etmiştir. Samandağ % 23'lük payıyla, Hatay'da yurt dışına en fazla göç veren ilçe konumundadır.

Hatay genelinde olduğu gibi Samandağ'da da yurt dışına göçenlerin % 69,6'lık büyük bölümünü Suudi Arabistan'a gidenler oluşturur. 2011 yılı itibariyle Samandağ ilçesinden bu ülkeye toplam 13.720 kişinin göç ettiği tespit edilmiştir (Tablo 1). Geri kalan göçmenlerin dağılışı incelendiğinde, % 7,9'unun Almanya'ya (1.565 kişi), % 6,4'ünün Katar'a (1.273 kişi) ve % 5,9'unun ise Kuveyt'e (1.170 kişi) göç ettiği görülür.

2- Genel Hatlarıyla Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a Yönelik İşçi Göçlerinin Sebepleri

Her ne kadar göçmenlerin göç kararı almasında çeşitli etmenler rol oynasa da yapılan saha çalışmasında elde edilen veriler ışığında, göçmenlerin göç kararı almasında etkili olan unsurlardan en önemli olanının, düşük gelir seviyesine bağlı olarak yaşam standartlarını arttırma isteği olduğu göze çarpmaktadır. Nitekim göçmenlerin yaklaşık % 49'u yaşam standartlarını arttırma isteğiyle göç ederken, % 44'ü doğrudan işsiz kaldığı için göç etmiştir. Geri kalan % 7'lik küçük bölüm ise Türkiye'deki çalışma koşullarının zorluğu nedeniyle göç ettiğini belirtmiştir (Grafik 2). Daha iyi yaşam koşulları inşa etme amacıyla yapılan göçler genel olarak dünyada yaygın olan göçlerin önemli nedeni olarak düşünülebilir.

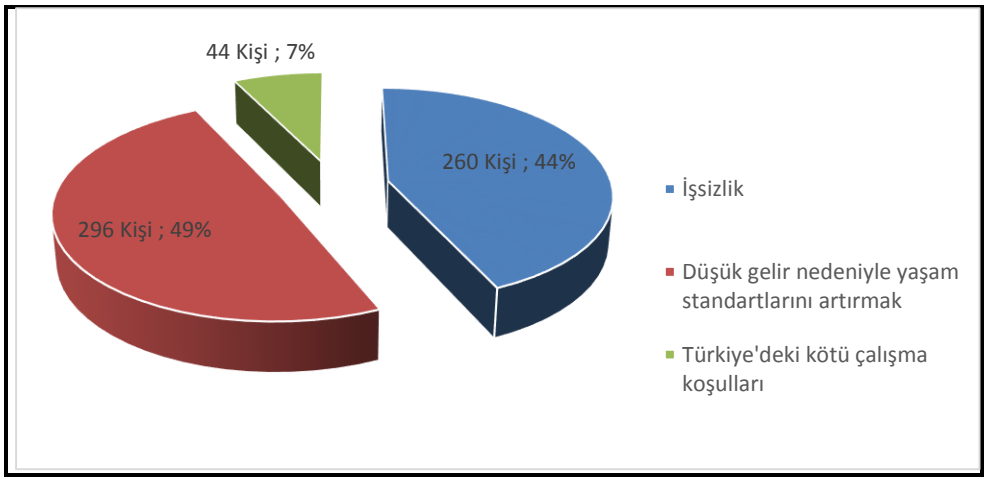

Grafik 2: Göç Kararının Alınmasında Etkili Olan Faktörler.

Düşük ücrete bağlı göçe katılım özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda daha fazla gündeme gelmiştir. Samandağ ilçesindeki ortalama işçi ücretleri ile Suudi Arabistan'daki işçi ücretleri arasında önemli farklar içerdiğini gören göçmenlerin, hem yaşam standartlarını nispeten yükseltmek hem de çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlamak amacıyla bu göç sürecinde yer aldıklarını söylemek mümkündür.

Göç kararının alınmasında ikinci büyük etken işsizliktir. Burada ifade edilmeye çalışılan işsizlik, göçmenin uzun süre iş bulamamasından çok, istenilen, beklenilen ücreti alabilmek adına yapılan iş değiştirmeden kaynaklanmaktadır. Zira Suudi Arabistan'da ücretlerin daha tatmin edici oluşu, kendi zanaatını icra etmese de göçmenlerin uzun süre aynı işi sürdürmesine neden olmaktadır.

Ankete katılanların % 7'lik bölümü, göç kararının alınmasında çalışma ve iş koşullarındaki zorlukların etkili olduğunu belirtmiştir. Bu durum Türkiye ya da Samandağ ilçesindeki iş ve çalışma koşullarının tamamını yansıtmamaktadır. Özellikle % 7'lik küçük bir bölümün bunu ifade etmesi, bu kişilerin özel durumu olduğunu göstermektedir. Böylece olumsuz çalışma şartlarının göç etmeden önce sürdürdükleri işle sınırlı kaldığını söylemek mümkündür. Diğer bir ifadeyle bu kesim kendi iş ya da çalışma ortamlarının zorluğu nedeniyle Suudi Arabistan'a göç etmiştir.

Mevcut sebepler göz önüne alınarak nihai olarak denilebilir ki, Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a yönelik göçler, uluslararası nitelikte büyük oranda kırsal kaynaklı ekonomik temelli, isteğe bağlı göçlerdir.

3-Göçmen Nüfusun Başlıca Demografik (Yaş ve Eğitim) Özellikleri

Göçmenlerin % 29,1 gibi büyük bir bölümü 20-24 yaş aralığındadır. Bunu % 27,3 oranla 30-34 yaş grubu, % 16,8'lik oranla 24-29 yaş grubu, % 14,3'lük oranla da 35-39 yaş grubu takip etmektedir. 40-49 yaş aralığındakilerin oranı % 5 ila % 6,1 arasında değişim gösterirken, 50 yaşın üzerindeki gruplar ise yaklaşık % 1'le sınırlı kalmıştır. Buna göre ankete katılanlar içerisinde 20 yaşından küçük, 54 yaşından da büyük göçmen bulunmamaktadır (Grafik 3). Ancak ankete yansımasa da sahada yapılan mülakatlar sırasında göçmenlerin yaşıyla ilgili dikkatimizi çeken bir başka husus, 20 yaş altındaki göçmenlerin varlığıdır. Bu gruptaki nüfusun temel amacı en az 3 yıl süreyle Suudi Arabistan veya herhangi bir ülkede çalışıyor görünerek bedelli askerlikten yararlanmaktır.

Göçmenlerin yaş dağılımı detaylı bir şekilde incelendiğinde 20-24 yaş aralığındaki gençlerin göçe daha fazla meyilli olduğu görülür. Nitekim 20-24 yaş aralığında görülen yoğun göç,

ilçenin genel nüfus piramidine de yansımaktadır. Bu, büyük oranda askerliğini tamamlamış nüfusun, evlenmek amacıyla para kazanma isteği ile hareket etmesinden kaynaklanmaktadır.

Sahada yapılan mülakatlarda genç yaşta göçe katılan nüfusun, belli bir süre (5-10 yıl) çalışıp, yeterli seviyede maddi birikime sahip olduktan sonra evlenmek amacıyla geri döndüğü belirlenmiştir. Ancak evlenmek için geri dönen nüfusun kalıcı olduğunu söylemek mümkün değildir. Hem anket hem de mülakat sonuçlarından, evlendikten sonra bir süre Türkiye'de kalan göçmenlerin, 30'lu yaşlarında tekrar göçe katıldıkları görülür (Grafik 3). Bu yöndeki talep özellikle 30-34 yaş aralığında yüksek bir seviyeye çıkmakta, 35 yaşından sonra ise kademeli olarak düşmektedir. Öyle anlaşılıyor ki, göçe katılan nüfusun önemli bir bölümü 10 yıldan daha fazla Suudi Arabistan'da kalmaktadır.

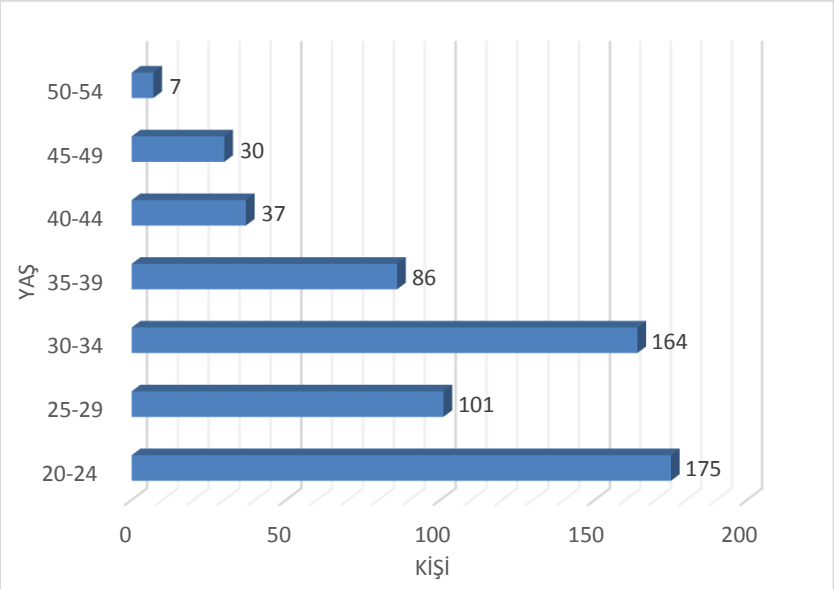

Grafik 3: Suudi Arabistan'a Göç Eden Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.

Göçmenlerin tamamına yakını (% 95) ilkokul mezunlarından, geriye kalan % 5'lik kesimi ise ortaokul, lise ve üniversite mezunlarından oluşmaktadır (Grafik 4). Bunlar bir zanaat dalıyla uğraştıktan sonra, Suudi Arabistan'a büyük oranda kalfa ya da usta olarak gitmişlerdir. Meslek okulları dışında ortaöğretimi bitirmiş göçmenler ise genellikle vasıfsız olarak göç etmektedir.

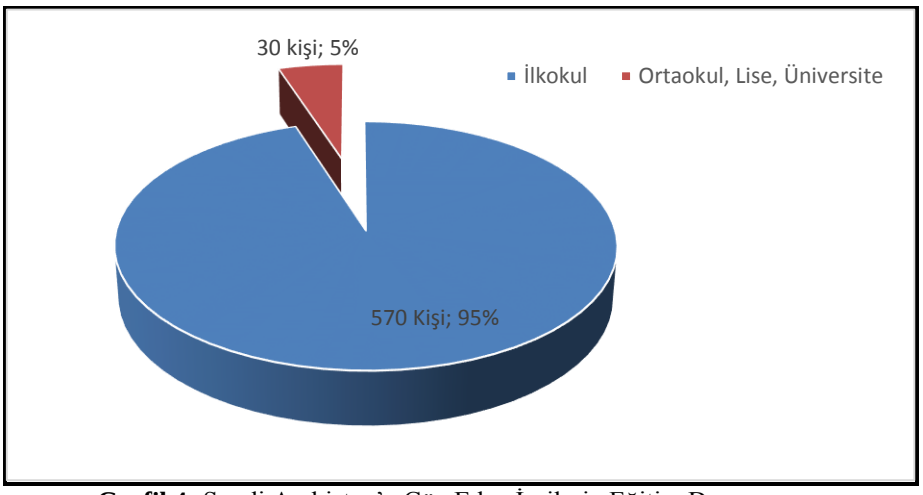

Grafik4: Suudi Arabistan'a Göç Eden İşçilerin Eğitim Durumu.

4-Göçmen Nüfusun Samandağ İlçesindeki Mekânsal Dağılışı

Bir bölgede, göçe katılan bireylerin hedef alandaki ihtiyaçları, toplumla bütünleşmesi, toplum tarafından nasıl karşılandığı, köken bölge yönünden geride bıraktıkları oldukça önemlidir (Cengiz, 2015:106). İlçelere göre göç istatistiği olmadığı için, Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik göçlerin mekânsal dağılışını ortaya koyabilmek adına önceki çalışmaların bulgularını incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda 1981 yılında 706 kişi göçe katılırken, 2006-2007 aralığında göçmen sayısı %519 artarak 4376'ya, 2011'de ise %213 artışla 13720'ye çıkmıştır (Tablo 1). Hatay'dan Suudi Arabistan'a olan göçlerin seyrinin özellikle 1981'den sonra artan göçmen miktarına bağlı olarak değiştiği göz önüne alınacak olursa, 2006-07 ila 2011 anketlerinin sonuçları arasındaki farklılığın nedeni ortaya çıkmaktadır. 1981 yılına kadar göç vermeyen köyler bu tarihten sonra göç vermeye başladığı gibi, geçen süreçte değerlerin kümülatif değerlendirilmesi de artışta etkilidir. Aynı sebep göçmenlerin yerleşmelere göre dağılışında da önemli rol oynar. Zira göçmen nüfusun yerleşmelere göre dağılışı temel alındığında 2006-2007'deki anket sonuçları ile 2011'dekiler arasında önemli bir farklılık olmamasına karşın, 1981'deki ilk anket sonuçlarının farklılık arz ettiği dikkati çeker. 2006-2007 ila 2011anketleri arasındaki belirgin fark Kuşçu (2008) tarafından yapılan ankete Samandağ kenti dâhil edilmemesine karşın, 2011 yılında yapılan son ankete kentin mahallelerinin dâhil edilmesidir.

Samandağ ilçesinden Suudi Arabistan'a yönelik göçlerde, 2011 yılı itibariyle göçmenlerin yerleşim birimlerine göre eşit dağılmadığı görülür. Öncelikle ilçe içerisinde en büyük katılım yaklaşık %55'lik oranla Samandağ (merkez) nüfusundan gerçekleşmiş olup, bu değer kent nüfusunun %17'sine denk düşmektedir. Geriye kalan % 45'lik bölümünü ise 43 yerleşmeden katılan göçmenler oluşturmaktadır. Göçe katılım yönüyle Samandağ'ı belde ve köyler (mahalleler) içerisinde %5'lik oranla Tekebaşı, Koyunoğlu, Kuşalanı, Karaçay, Mağaracık takip etmektedir. Bu yerleşim birimlerinin yanı sıra Mızraklı, Tomruksuyu, Sutaşı, Uzunbağ, Yaylıca ve Değirmenbaşı'nın Suudi Arabistan'a oldukça yüksek miktarda göç veren yerler arasında olduğu belirlenmiştir (Tablo 1). Ceylandere, Büyükoba, Vakıflı, Seldiren, Çökek, Yeniköy, Eriklikuyu, Çanakoluk, Çubukçu, Çamlıyayla, Teknepınarı ve Batıayaz gibi köylerden ise göçe katılım olmamıştır (Harita 2).

Dağılıştaki bu dengesizlik Samandağ'ın mahallelerinde de görülmektedir. Ancak burada bütün mahallelerden göçe katılım olmuş olup, sadece oransal farklılıklar görmek mümkündür. Buna göre Çiğdede ve Deniz mahallelerinde katılım yaklaşık %15'le en yüksek seviyede gerçekleşirken, Yeşilada ve Şükrü Kanatlı mahallelerinde ise yaklaşık %1'lik oranla en düşük seviyede gerçekleşmiştir.

Yerleşmenin Adı	Verdiği Göç (kişi)			Yerleşmenin Adı	Verdiği Göç (kişi)		
	1981*	2008**	2011***		1981*	2008**	2011***
Aknehir	-	600	300	**Meydan**	-	100	100
Ataköy	-	30	50	**Mızraklı**	150	100	100
Avcılar	-	50	50	**Özbekli**	-	50	30
Batıayaz	-	-	-	**Üzengili**	3	-	18
Büyükçat	-	100	200	**Seldiren**	-	-	-
Büyükoba	-	-	-	**Sutaşı**	100	300	400
Ceylandere	-	-	-	**Tavla**	60	200	300
Çamlıyayla	-	-	-	**Tekebaşı**	-	500	700
Çanakoluk	-	25	40	**Tomruksuyu**	50	80	100
Çınarlı	-	100	150	**Vakıflı**	-	-	-
Çöğürlü	3	100	250	**Yaylıca**	-	40	50
Çökek	-	-	-	**Yeniçağ**	-	200	250
Çubukçu	-	-	-	**Yeniköy**	-	-	-
Değirmenbaşı	-	400	500	**Yeşilköy**	-	270	100
Eriklikuyu	-	-	-	**Yeşilyazı**	-	10	20
Fidanlı	-	30	50	**Yoğunoluk**	-	1	5
Gözene	-	20	30	**Atatürk**	-	-	1500
Hancağız	-	130	200	**C. Gürsel**	-	-	200
Hıdırbey	-	5	10	**Cumhuriyet**	-	-	300
Huzurlu	-	30	50	**Çiğdede**	-	-	2000
Hüseyinli	-	-	16	**Deniz**	-	-	2000
Kapısuyu	-	-	1	**Kurtderesi**	-	-	1000
Karaçay	50	800	1000	**Ş. Kanatlı**	-	-	150
Koyunoğlu	-	70	150	**Yenimahalle**	-	-	250
Kuşalanı	25	300	400	**Yeşilada**	-	-	100
Mağaracık	100	800	600	**Toplam**			13.720

Tablo 1: Samandağ'dan S.Arabistan'a Olan Göçlerin Yerleşim Birimlerine Dağılışı (1981-2008-2011).
Kaynak: ***Köy Envanteri Etüdü (1981), **Kuşçu (2008),* 2011 Yılı Arazi Anketi.

Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a olan göçler ekonomik temelli olmasına rağmen, kırsal yerleşmelerden Suudi Arabistan'a yönelik göçlerde, merkeze (Samandağ) uzak, (nispeten dağlık sahalarda bulunan) yeterli toprağı olmayan, tarım sektörünün gelişmediği, ekonomik açıdan zayıf köylerin (mahalle) ya göç vermediği ya da az sayıda göç verdiği belirlenmiştir. Buna karşın Samandağ kentine yakın olan ve aynı zamanda tarımsal aktivitelerin daha yoğun olduğu Mağaracık, Sutaşı, Kuşalanı, Tekebaşı ve Koyunoğlu gibi yerleşim birimlerinden göçe katılımın yüksek olduğu görülür (Harita 2). Ekonomik faaliyetlerin daha yetersiz olduğu dağlık kesimlerden göçe katılımın olmaması, alışılagelmiş göç kalıplarına ters düştüğü için dikkat çekicidir. Öyle anlaşılıyor ki, burada doğal coğrafi faktörlerden çok sosyal ilişki ağı, iki dilli yapı (Arapça ve Türkçe), göç bilgi ve organizasyonlarına daha kolay ulaşabilme gibi beşeri faktörler rol oynamaktadır. İlçe genelinde Türkçe'nin yanında Arapça da konuşabilen nüfusun yoğun olarak yaşadığı

yerleşmelerden göçe katılım çok daha fazladır. Yalnızca Türkçe konuşan dolayısıyla Arapça bilmeyen nüfus iletişim endişesi duyması nedeniyle göçün dışında kalmaktadır. Yoğunoluk, Hıdırbey, Kapısuyu, Ceylandere, Büyükoba, Çamlıyayla, Vakıflı, Yeniköy, Çanakoluk köyleri buna iyi birer örnektir.

Özellikle Suudi Arabistan'a olan göçün büyük oranda ilişkiler ağı kuramına uygun işlediği göz önüne alındığında, dil ve kültür farklılığının göçün ilçedeki dağılışında belirleyici olduğu görülür.

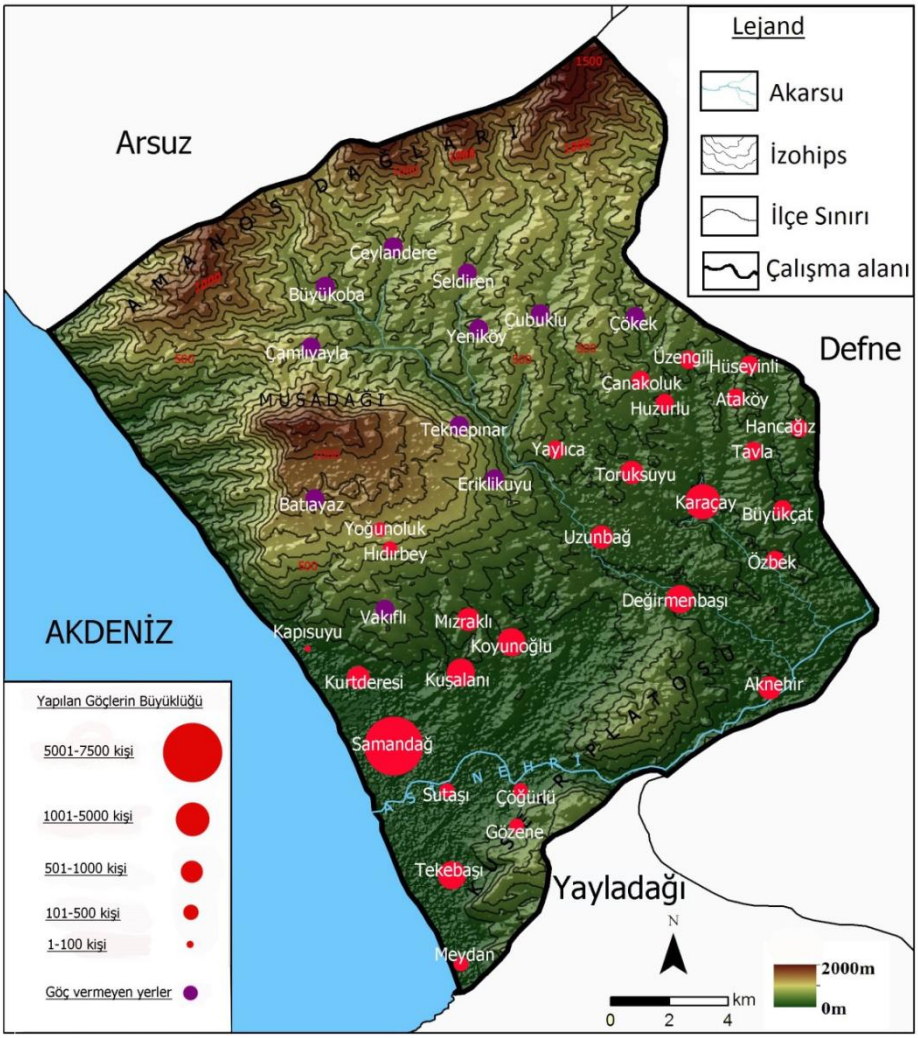

Harita 2: Samandağ İlçesinde Göçmenlerin Yerleşmelere Göre Dağılışı, (2011).

Dağılışta etkili olan diğer bir faktör, göç organizasyonunda ilişkiler ağının rolüdür. Hem göçün başlangıcında, hem de Suudi Arabistan'da ilişkiler ağına dayalı yardımlaşma göçmenlerin dağılışında belirleyicidir. Temelde göç organizasyonu ilçedeki kültürel farklılıkların yarattığı gruplaşmaya dayalı olarak yürümektedir. Böylece göçe daha çok Nusayri nüfusun katıldığını söylemek mümkündür. Sünni nüfusun yanında Ermeni ve Hıristiyan (Vakıflı köyü, Samandağ'da Hıristiyan olan Cemal Gürsel ve Şükrü Kanatlı mahalleleri) nüfusun göçe iştirak etmediği görülür. Bu da Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a olan göçlerde inanç temelli, etnisiteye dayalı bu işleyişi ortaya koymaktadır. Zira Cemal Gürsel ve Şükrü Kanatlı mahallelerindeki nüfus Arapça

bilmesine karşın göçe katılmamıştır. Bu konu başka bir çalışmanın konusu olabilecek kadar geniş olması nedeniyle burada detaylı olarak ele alınmayacaktır.

İlçede genel olarak göçe en çok katılım sağlayan yerlerin nüfusları, ilçedeki diğer mahalle ya da köylerin nüfuslarından daha fazla olduğu göze çarpmaktadır (Harita 2). Ancak Karaçay köyünün bu genellemenin dışında kaldığını söylemek mümkündür. Nitekim söz konusu köyün Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) 2011 verilerine göre nüfusu 2.625 olmasına karşın Suudi Arabistan'a 1000 kişi dolayında göçmen gönderdiği dikkat çekmektedir (Tablo 1). Bu da ilçe nüfusunun %38,3'üne karşılık gelmektedir. Bu bağlamda oransal olarak göçe katılımda Karaçay köyü ilk sırada yer almaktadır (TÜİK, 2011).

5-Göçmenlerin Suudi Arabistan'daki Mekânsal (Şehirlere Göre) Dağılışı

Suudi Arabistan Krallığı Asya ve Afrika kıtaları arasında yer alan Arabistan yarımadasındaki en büyük ülkedir. Ülkenin ekonomik yapısı genel olarak petrol ve petrol ürünlerinin ihracatına bağlıdır. Gerek petrole bağlı, gerekse dolaylı olarak gelişen hizmet sektörlerinin talep ettiği işgücü gereksinimini karşılayabilmek amacıyla başta Asya ülkeleri olmak üzere Ortadoğu ve çevre ülkelerden büyük oranda göç almıştır.

Samandağlı göçmenlerin %72'lik büyük bir bölümü Riyad ve Cidde gibi özellikle sanayi ve hizmetlere dönük sektörlerin gelişme gösterdiği büyük şehirlerde toplanmıştır. Geri kalan %28'i ise Dammam (El Khobar), Medine,Taif, Hufuf, Abha, Hail, Mekke, Jizan, El Khafji, Hamis El Muşhayt, Tebük, Breyda, Hafar El Batın gibi şehirlerde çalışmaktadır (Grafik 5).

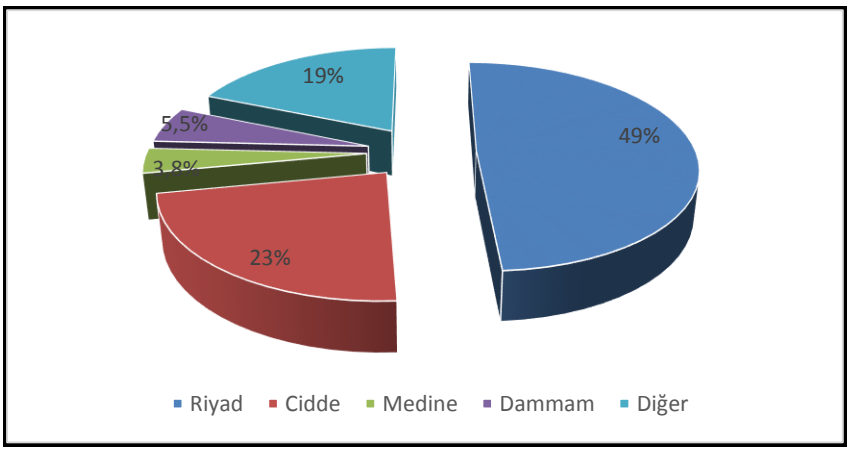

Grafik 5: Göçmenlerin Suudi Arabistan'da Yaşadığı Şehirlere Göre Oransal Dağılımı.

Göçmenlerin Suudi Arabistan'daki şehirlere göre dağılışında (Harita 3), diğer bir ifadeyle Riyad ve Cidde'nin ön plana çıkmasında bu kentlerdeki sektörel çeşitlilik ve özellikle genel hizmetler sektörlerinin gelişmesi etkilidir. Zira bu şehirler başta olmak üzere ülke genelinde yönetimi elinde tutan kesimin ihtiyaç duyduğu yeme-içme, berberlik, oto tamiri gibi hizmetler bu konuda önem arz etmektedir. Ülkede günlük hayata dönük genel hizmetlerin büyük oranda göçmenler tarafından karşılanması önemli derecede istihdam olanağı yaratmaktadır.

Öte yandan Cidde'nin önemli bir petrol ihraç liman şehri olması yoğun göç almasında etkilidir. Ancak Samandağ'dan giden göçmenlerin büyük bölümü petrol ya da petrole dayalı sanayi faaliyetlerinden çok, tersiyer üretim olarak tanımlanan genel hizmetlerde istihdam edilmiştir. Dolayısıyla Riyad ve Cidde dışında Hac ziyaretlerinden dolayı genel hizmetlerin ön plana çıktığı Medine ve Mekke'nin göçmenleri çektiği görülür.

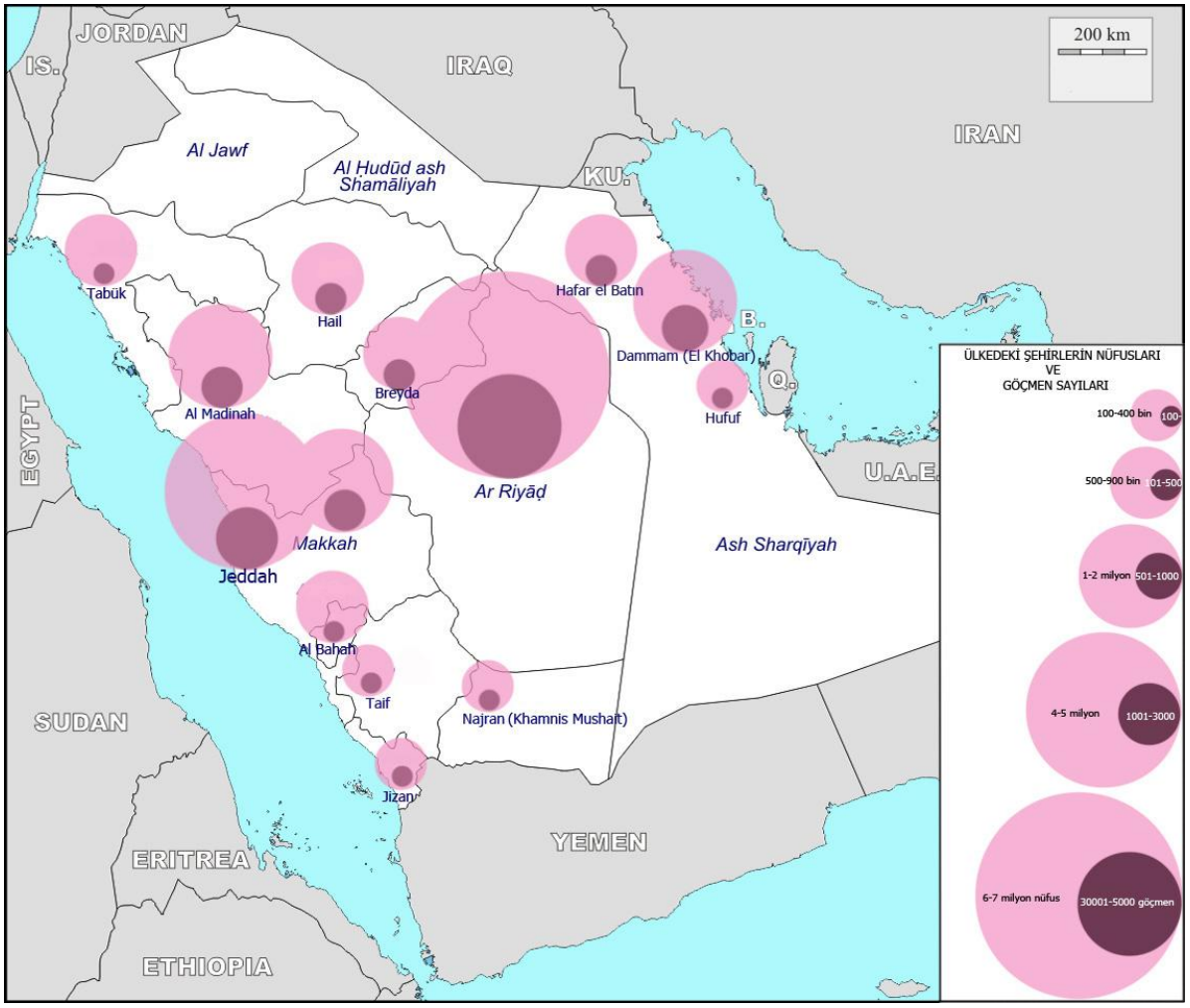

Harita 3: Suudi Arabistan'da Göçmenlerin Şehirlere Göre Dağılışı, (2011).

6-Göçmenlerin Çalıştıkları Sektörlere Göre Dağılımı ve Ekonomik Özellikleri

Yapılan çalışmada Samandağ ilçesinden, Suudi Arabistan'a yönelik göçe katılan nüfusun, göç etmeden önce büyük oranda zanaat sahibi olduğu ve bir işle uğraştığı belirlenmiştir. Buna göre göçmenlerin %32'lik kısmı berberlik yaparken, %27'si oto tamirciliği, %26'sı lokantada aşçı ya da garsonluk yapmıştır (Grafik 6). Diğer ifadeyle göç eden nüfusun %80'e varan bölümünün zanaat sahibi olduğu, bu zanaatıyla ilgili olarak bir süre Türkiye'de çalıştığı ortaya çıkmaktadır.

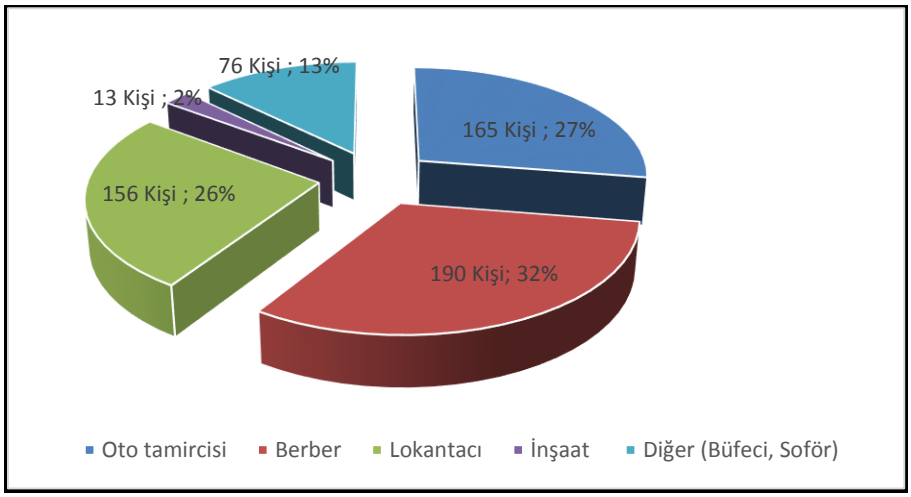

Grafik 6: İşçilerin Göç Etmeden Önce Türkiye'de Çalıştığı İş Kollarına Göre Oransal Dağılımı.

Suudi Arabistan'a göç eden nüfusun % 45'i berberlik yaparken, % 20'si lokantada aşçı ya da garson, döner ustası, fırıncı gibi işleri yapmakta, %17'si oto tamirci grubu olarak adlandırabileceğimiz oto kaportacı, oto boyacılığı, oto elektrikçiliği, pompacılık, tornacılık gibi işlerle uğraşmaktadır (Grafik 7). Geriye kalan %18'i ise diğer işler olarak nitelendirdiğimiz şoför, büfeci, sondaj işçisi, otobüs firması yazıhanesinde bilet satıcısı, nargile salonunda garson veya işletmecisi olarak çalışmaktadır.

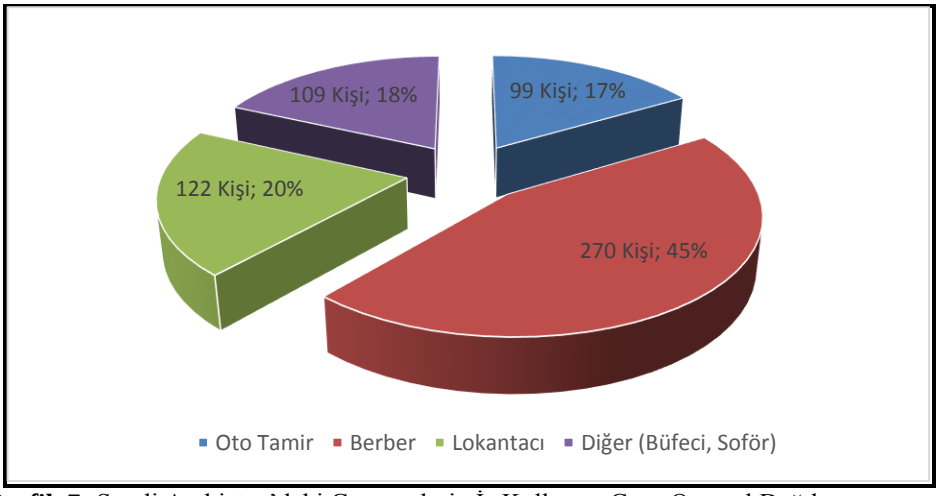

Grafik 7: Suudi Arabistan'daki Göçmenlerin İş Kollarına Göre Oransal Dağılımı.

Sektörlere göre dağılım göçmenlerin hemen tamamının genel hizmetlerde istihdam edildiğini göstermektedir. Bilhassa yarıya yakın bölümü berberlik yapmaktadır (Grafik 7). Suudi Arabistan'da bu alanda açığın olması ve prim usulü çalışılması mesleği ekonomik açıdan cazip hale getirmiştir. Bu durum göçmenlerin Türkiye'de berberlik yapmasa dahi, Suudi Arabistan'da bu mesleği öğrenmelerine ve icra etmelerine neden olmuştur. Bunu, lokantada aşçı ya da garson olarak çalışanlar, oto tamircileri, şoförlük gibi meslekler takip etmektedir.

Samandağ ilçesinden göçe katılan işçilerin önemli bir kısmı Türkiye'de sahip olduğu zanaatını Suudi Arabistan'da da sürdürmektedir. Ancak sektörlere dağılışta oransal farklılıklar göze

çarpar. Bu değişimin temelinde vasıfsız olarak gidenlerin Suudi Arabistan'da yüksek gelirli mesleklere yönelmeleri etkilidir. Türkiye'de çiftçilik yapan veya işsiz olanlar, özellikle akraba ve arkadaşlarının tavsiye ettiği ya da geliri yüksek işlere yönelmektedirler.

Samandağlı göçmenlerin istihdam edildiği işletmeler işçi sayılarına göre tasnif edildiğinde, işletmelerin büyük bölümü (%92) 1-10 ve11-50 arasında, geri kalan %8'inin ise 51-100 arasında işçi çalıştırdığı görülür (Grafik 8). Tasnif göz önüne alındığında, Suudi Arabistan'da Samandağlı göçmenlerin büyük bölümünün küçük ve orta ölçekli işletmelerde istihdam edildiği söylenebilir. Bu dağılım, işçilerin sektörlere göre dağılımıyla örtüşmektedir. Zira sektörel dağılış (berberlik, oto tamirciliği ve lokanta işletmeciliği gibi) dikkate alındığında, büyük ölçekli işletmelerin ön plana çıkması beklenemezdi.

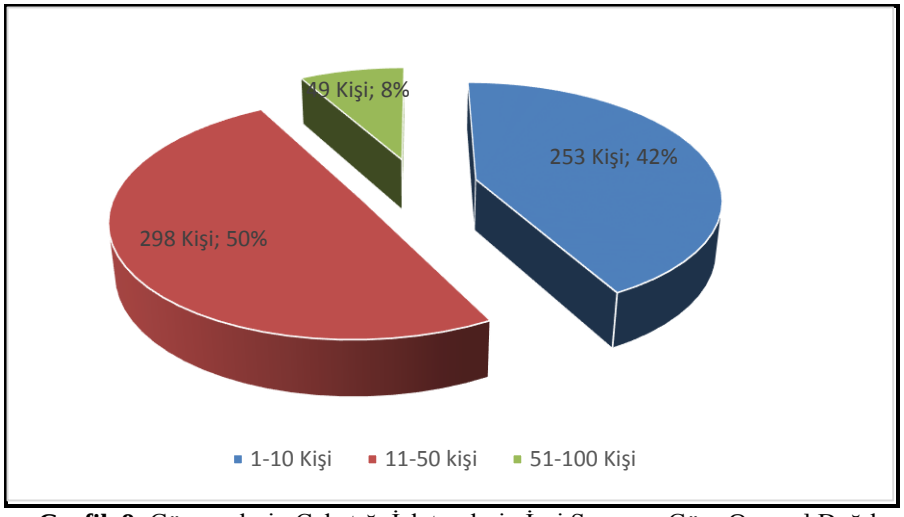

Grafik 8: Göçmenlerin Çalıştığı İşletmelerin İşçi Sayısına Göre Oransal Dağılımı.

Fotoğraf 1: Cidde Kentinde Tamir Atölyesinde Çalışan Türk ve Diğer Yabancı İşçiler, 2006.

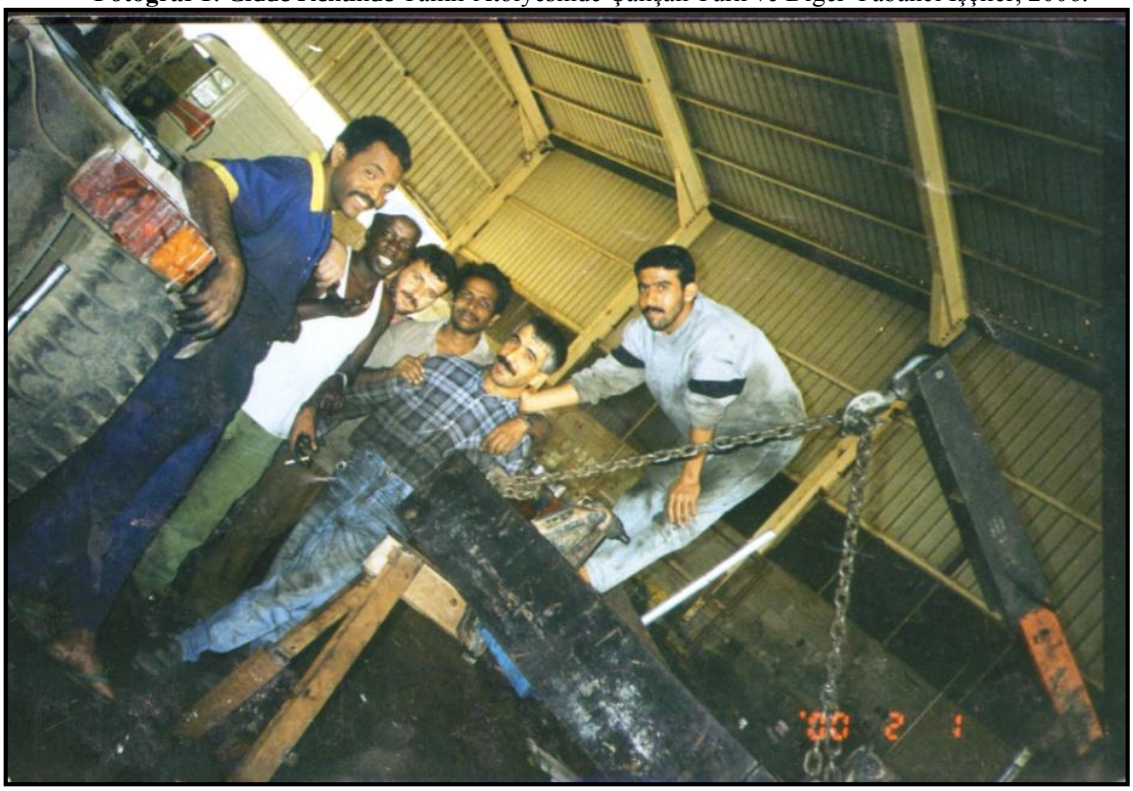

Samandağlı işçiler açısından aynı meslek grubunda çalışanlar arasında ücret bakımından önemli bir fark yoktur. Ancak aynı iş türü içerisinde belirlenen farkların özellikle berber salonu ve lokantalar açısından daha çok işyerinin konumu ve hizmet verdiği sosyal sınıfla ilişkili olduğu belirlenmiştir. İşyeri şehrin merkezi iş alanına yakın, ticari ve sosyal hayatın daha yoğun seyrettiği bir caddede bulunuyorsa ya da seçkin bir zümreye hizmet veriyorsa gelirlerde nispi farklılıkların oluştuğu ifade edilebilir.

Suudi Arabistan'da Türkler dışında çalışan yabancı işgücü ile Samandağlı işçilerin aldığı ücretler kıyaslandığında, ikinci grubun daha fazla ücret aldığı görülür. Bunun temel nedeni ise Samandağlı işçilerin daha kalifiye ve verimli olduğuna dair kanaattir. Örneğin ortalama 3.000 Suudi Riyali alan bir Türk işçisine karşılık, bir Bangladeşlinin aldığı maaş 300 ila 500 Suudi Riyali, bir Filipinli, Endonezyalı ya da bir Pakistanlı (Fotoğraf 1) işçinin aldığı maaş yine 200 ila 600 Suudi Riyali arasında değişmektedir.[5]

Suudi Arabistan'da çalışmakta olan işgücü içerisinde, herhangi bir ücret farkı olmayanların oranı sadece %9'dur. 2.000 Riyal ve üstünde fark olanların oranı ise %45'tir (Grafik 9). Bu bağlamda söz konusu ücret farkları Türk göçmenlerinin lehine olup, aksi yönde bir farklılık söz konusu değildir. Bu anlamda hemen hemen bütün göçmenler içerisinde Türk göçmenler Suudi Arabistan'da en yüksek ücreti alan göçmen grubunu oluşturduğunu söylemek mümkündür.

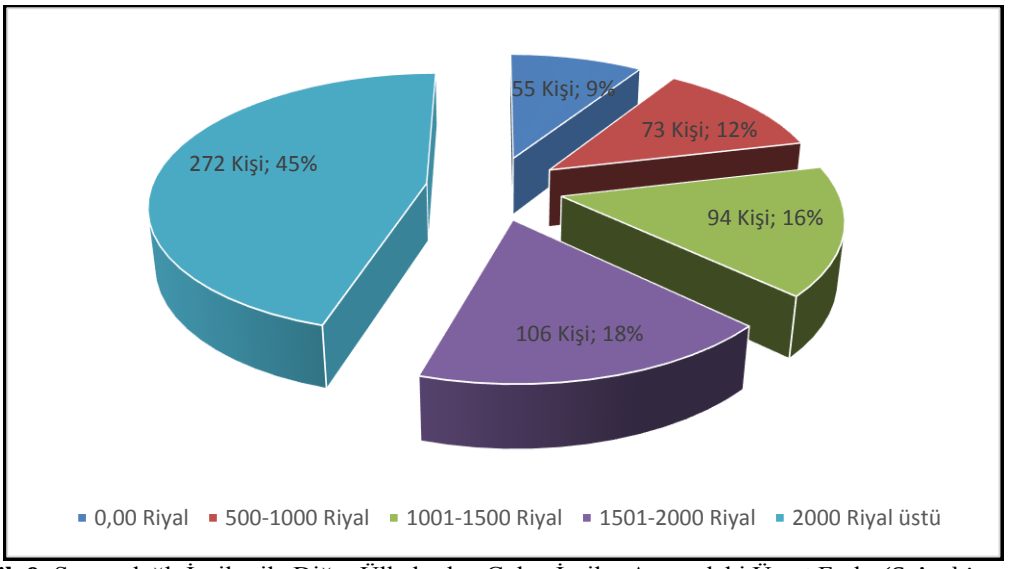

Grafik 9: Samandağlı İşçiler ile Diğer Ülkelerden Gelen İşçiler Arasındaki Ücret Farkı (S.Arabistan Riyali).

Sonuç ve Göçün Geleceği

Suudi Arabistan'a 1978 yılında başlayan göçler her ne kadar çok kalabalık gruplar şeklinde olmasa da 5 yıllık süreç içerisinde oldukça yüksek bir seyir izlemiştir. 1990'lı yıllar itibariyle en yüksek seviyesinde seyreden işgücü göçleri 2000'li yıllarda tekrar azalmaya başlamış ve günümüzde de çok düşük sayılarla devam etmektedir (İŞKUR, 2009).

Samandağ ilçesinden meydana gelen işçi göçlerinin temelinde ekonomik faktörler yatmaktadır. Nitekim ilçede yaşam standartlarının düşük ve iş imkânlarının kısıtlı olması insanları göçe itmektedir. Ancak itici faktörler göçmenlerin mekânsal dağılışında ve göçün işleyişinde yani organizasyonunda etkili değildir. Göçe katılım, tarımsal faaliyetlerin zayıf, genel ekonomik şartların yetersiz olduğu yerleşmelerden çok, tarımsal faaliyetlerin yoğunluk kazandığı yerleşmelerde yaşayan nüfustan daha fazladır. Burada doğal coğrafi ve ekonomik şartlardan çok özellikle Arapçayı konuşabilmenin ön plana çıktığı belirlenmiştir. Yine dille birlikte etnisiteye bağlı ilişkiler ağının göç organizasyonundaki etkinliği söz konusudur. Bu bağlamda göçmenlerin ilçe genelindeki mekânsal dağılışının bu iki temel faktöre bağlı olarak gerçekleştiği söylenebilir.

Göçmenlerin Suudi Arabistan'daki dağılışı ise daha çok genel hizmetlerin ön plana çıktığı şehirlerin dağılışıyla paralellik göstermektedir. Nitekim işçilerin meslek gruplarının da daha çok genel hizmetlere dönük olması bunu destekler mahiyettedir. Hizmetlere dönük talebe bağlı olarak, büyükşehirler dağılışta önemli rol oynamıştır. Petrol üretim süreçlerini kapsayan sektörlerin dağılış üzerinde doğrudan bir etkisi söz konusu değildir.

Samandağlı göçmenleri karakterize eden bir başka özellik, göçmenlerin Suudi Arabistan'a geçici olarak gitmiş olmalarıdır. Göçmenler gerek kendileri gerekse aileleri açısından bu ülkede gelecek kurgulamamaktadır. Zira gerek iklim özellikleri, gerekse siyasi ve sosyal yönüyle yaşamın kendilerine uygun olmadığını düşünmektedirler. Ortak düşünce ekonomik olarak yeterli seviyeye ulaştıklarında Türkiye'ye geri dönmektir.

Günümüzde gerek Hatay'dan gerekse Samandağ İlçesinden Suudi Arabistan'a yönelik işçi göçleri azalarak da olsa devam etmektedir. Ancak son yıllarda sayının düşmesi göçün doyma noktasına ulaştığını işaret etmektedir. Bunun yanında işçi vizesi alımındaki masrafların artışı da Suudi Arabistan'a olan göç eğilimini azaltmıştır. Zira vize alma ve iş bulma sürecinde yapılan

harcamaların karşılanması daha uzun sürelerde çalışmayı gerektirdiğinden, Suudi Arabistan'a çalışmaya gitmek artık 1980-1990'lı yıllardaki kadar cazip görünmemektedir.

Yaygın kanaate göre gelecekte bölgedeki petrol rezervlerinin tükenme ihtimali, petrol gelirlerinde ve buna bağlı gelişen hizmet sektörlerinde de önemli ölçüde daralmalara yol açabilir. Bu, Samandağ İlçesindeki göç eğilimi olan nüfusu yeni iş sahalarının arayışına itecek, durağan bir safhaya doğru evirilen göçün yönünün değişmesine yol açabilecektir. Yakın gelecekte yine petrol kaynaklarıyla ilişkili olarak göçün yönünün Afrika ülkelerine doğru kayması muhtemeldir. Hatta bu ülkeler içerisinde Sudan, daha şimdiden Türkiye'den çok önemli miktarda göçmen almaya başlamıştır.

Bütün bu değerlendirmeler ışığında iletişim ve ulaşım sistemlerinde meydana gelen gelişmeler, bilgiye kolay ulaşılabilirlik ve yeni iş sahalarının varlığından haberdar olmak gibi kolaylaştırıcı faktörler, göçün yeni dinamiklerini oluşturmakta ve yönünü de tayin etmektedir. Bu durumun Samandağ ilçesinden yurt dışına yönelik göçlerin gelecekteki seyrini önemli ölçüde etkileyeceği kanaatini taşımaktayız.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, Nermin (2006). Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2.Baskı. İstanbul.

Castles, Stephan, Miller, Mark J. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. İstanbul.

Cengiz, Deniz (2012). Hatay'dan Suudi Arabistan'a Olan Göçler; Samandağ İlçesi Örneği, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Hatay.

Cengiz, Deniz (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı; Kilis Örneği, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literatureand History of Turkishor Turkic Volume 10/2 Winter 2015, p. 101-122 DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7938 ISSN: 1308-2140.

Çelik, Süleyman, Direkçi, Tuba (2013). Türkiye'de 2001 Krizi Öncesi ve Sonrası Dönemler İçin Dış Borç Ekonomik Büyüme İlişkisi (1991–2010), Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literatureand History of Turkishor Turkic Volume 8/3, Winter 2013, p.111-135, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4508.

Çetin, Bayram (2010). "Antakya (Hatay) Nüfusunun 1940-2008 Yılları Arasındaki Gelişimi ve Temel Özellikleri" s.179-226, Hatay Araştırmaları-1, Antakya.

Çetin, Turan (2008). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Son Türk Göçünün (1989) Sosyo-Ekonomik Etkileri, Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literatureand History of Turkishor Turkic Volume Volume 3/7 Fall p. 241-270 2008, DOI Number http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.499.

Çiçek, Sevsem (2011). Türkiye'de Hatay Merkez İlçeden Suudi Arabistan'a Eşleriyle Birlikte Göç Eden Kadınların Yeni Toplumsal Yaşama Uyum Süreçleri, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.

DİE (2004). "2000 Genel Nüfus Sayımı Göç İstatistikleri" DİE Haber Bülteni, Sayı: 52, Ankara.

DPT (2001). Nüfus, Demografi ve Göç, Ankara.

DPT (2004). İlçelerin Sosyo-Ekonmik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara.

Doğanay, Hayati (2014). Türkiye Beşeri Coğrafyası, Pegem Akademi Yayınları İstanbul.

Güney, Taner, Tuncer, Güner, Kılıç, Ramazan (2013). "Uluslararası Göçün İşgücü Piyasasındaki Ücret Düzeyi Üzerine Etkileri: Bir Literatür Araştırması" Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Sayı 35, Ocak 2013, Kütahya.

İçduygu, Ahmet ve Sirkeci, İbrahim (1998) Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, Türkiye'de Göç, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

İŞKUR (Türkiye İş Kurumu), (2009). İşkur Kayıtları, 17.09.2009. http://www.iskur.gov.tr/ Erişim Tarihi:05.04.2012.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (1998). Hatay İli Arazi Varlığı, T.C Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları İl Rapor No: 31 Ankara.

Köy İşleri Bakanlığı (1981). Toprak İşleri Genel Müdürlüğü, Samandağ İlçesi Köy Envanter Etüdü, Köy Karneleri.

Kuşçu, Veysel (2008). Samandağ'ın (Hatay) Beşeri ve İktisadi Coğrafyası, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi) Elazığ.

Massey, Douglas. S.,Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A reviewandappraisal. Populationand Development Review, 19(3): 431-466.

Mutluer, Mustafa (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye, Kuramsal ve Amprik Bir Alan Araştırması- Denizli/Tavas, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Stark, Oded ve David E. Bloom (1985). "The New Economics of Labor Migration", The American Economic Review, Vol. 75, No. 2, Papersand Proceedings of the Ninety-Seventh Annual Meeting of The American Economic Association.

Südaş, İlkay, Mutluer, Mustafa, (2010) Daha İyi Bir Hayata Doğru: "Yaşam Biçimi Göçü" Ege Coğrafya Dergisi, 19/1, 31-47, İzmir.

Tekeli, İlhan (2008). "Göç ve Ötesi" Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

TÜİK (2010). ADNKS Nüfus Sayım Verileri. http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul. Erişim Tarihi: 05.04.2011.

TÜİK (2011). ADNKS Nüfus Sayım Verileri, https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr (Erişim Tarihi 20.03.2016).

Vural, Devrim Gül (2007). Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta.

Tümertekin, Erol, Özgüç, Nazmiye (2009). Beşeri Coğrafya, İnsan, Kültür, Mekân, Çantay Kitabevi, İstanbul.

Yalçın, Cemal (2004). Göç Sosyolojisi, Anı Yayınları, Ankara

Yakar, Mustafa (2013). Türkiye'de İller Arası Net Göçlerle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon İle Analizi, Ege Coğrafya Dergisi, 22/1 (2013), 27-43, İzmir.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Cengiz, D. & Çetin, B. (2016). "Samandağ İlçesinden (Hatay) Suudi Arabistan'a Yönelik İşçi Göçlerinin Mekânsal ve Sektörel Dağılışı / Spatial and Sectoral Distribution of Worker Migrations from Samandağ County (Hatay) to Saudi Arabia", *TURKISH STUDIES - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140,* Volume 11/8 Spring 2016, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9489, p. 121-144.